

Verleden, heden en toekomst

Steeds zijn er wetenschappers, dromers en avonturiers geweest die hun omgeving een blik in hun toekomstverwachtingen gunden. De behoefte om te weten waarnaar wij op weg zijn is zo diep geworteld dat vele toekomstvoorspellers een koopgraag publiek vinden voor hun geschriften. De science-fiction literatuur is daarvan misschien wel het meest pregnante voorbeeld.

Sinds een tweetal decennia kennen we toekomststudies die pogen op een zo wetenschappelijke mogelijke wijze inzicht te verschaffen in de te verwachten ontwikkelingen. Deze wetenschappers-met-fantasie hebben zich de naam futuroloog aangemeten. Hier te lande is het vooral de socioloog-econoom Fred. L. Polak geweest die deze tak van wetenschap heeft geïntroduceerd. Zijn publicaties werden van 'officiële' wetenschappelijke zijde met de nodige scepsis en, soms, hoon ontvangen. Voor een deel wel terecht, omdat Polak zich bepaald niet altijd van voldoende empirisch materiaal (dat beschikbaar was!) voorzag om zijn voorspellingen een zekere mate van plausibiliteit mee te geven. Voor een ander deel ook ten onrechte, omdat hij op verschillende terreinen – b.v. de massificatie van het hoger onderwijs, de computerisering van de maatschappij – in de roos heeft geschoten. Hij baseerde zich daarbij veelal op ontwikkelingen-in-de-dop die hij in de Verenigde Staten signaleerde.

Dat de futurologie aan betekenis begint te winnen, moge blijken uit het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *De Komende Vijfentwintig Jaar*, dat in deze aflevering een kritische waardering krijgt van Darsono. Uit de bijdrage van Darsono blijkt echter dat futurologische gezichtspunten nog maar schaars in de beleidsontwikkeling tot gelding komen. Eigenlijk is dat merkwaardig, omdat de beleidsliteratuur bol staat van een woord als planning. Trouwens, ook in het grote bedrijfsleven is het inmiddels de gewoonste zaak van de wereld dat er plannen voor de komende 5 tot 10 jaar worden gemaakt (strategische planning, scenario's). Het pleidooi van Darsono om het maatschappijwetenschappelijke karakter alsmede de methodologische kanten van het toekomstonderzoek sterker te benadrukken, verdient ondersteuning. Evenzeer geldt dat voor de systematische, regelmatig te verschijnen rapportage (inclusief evaluatie).

Wie mede vorm wil geven aan de toekomst, zal in studieuze zin zijn vertrekpunt moeten kiezen in de geschiedenis van een beleid. De grondvormen van de toekomst zijn daar in belangrijke mate te vinden. Want beleidswijzigingen van enige betekenis vergen een geruime tijd. Door het verleden en heden grondig te kennen, krijgt men enig zicht op de ruimte die in de toekomst ligt besloten. Daarbij is politieke en maatschappelijke wilsvorming van groot belang. Uit de bijdrage van Draaisma kan men opmaken welke mogelijkheden op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg voorhanden zijn. Het minimum aan ordening dat hij noodzakelijk acht kan deze tak van gezondheidszorg uit het (dreigende) isolement halen waar nu – zonder bijsturing – op wordt afgestevend. Zo lijkt een kritische herbezinning op de omvang van het publiek dat bereikt wordt én de levensbeschouwelijke uitgangspunten op haar plaats. Opdat de toekomst niet helemaal verleden tijd zal blijken te zijn.